

B. 9542.

RUDOLF REIMAN

LUGEMISE TÖÖJUHATISI

5. OPPEAASTA

K. K.-Ü. „TÖÖKOOLI“ KIRJASTUS
TALLINNAS 1935

B. 9542.

Uusi teid algõpetuses IV

Lisa nr. 3

Rudolf Reiman

Lugemise tööjuhatisi

5. õppeaasta

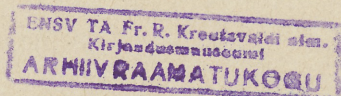
2. trükk

K. K.-ü. „Töökooli“ kirjastus

Tallinnas 1935

*Haridus- ja sotsiaalministri 20. novembri 1934. a.
otsusega lubatud tarvitamiseks koolides
abiraamatuna.*

120247

Firma J. Ratassepa trükk — Tallinn, Lai 43.

Kuidas kasutada tööjuhatisi.

1. Enne teose lugemist loen läbi tööjuhatisi ja seletused.

2. Hakkan iseseisvalt lahendama ülesandeid punktide kaupa. Kirjalikult täidan ülesanded, mis seda nõuavad, väljendades lühidalt ning täpselt. Teised ülesanded mõtlen läbi ja valmistan ette, nii et ühisel arutusel võiksin ette kanda. Ununemise ja segimineku vältimiseks kirjutan soovikorral ka selle töö tulemusi lühidalt, võimalikult märksõnadena eelvihku vastava pealkirjaga.

3. Õpetaja poole pöördun ainult ülejõuse puhul.

4. Äega üle jäädes lahendan lisaülesandeid (tähekesega). Kui leian huvitavat peale nõutava, mõtlen läbi sellegi.

5. Töö valmides võtan mõttes kõik kokku. Kontrollin õigekirja.

6. Päheõppimisel ja lugemisettekandeil taotlen: 1) õiget hääldamist, et mind kuuldaks, 2) mõtterõhke ja -pause üksikuis lauseis kui ka mõttejärkudes, et mind mõistetakse, 3) kohast häälevärvi ja tunderõhku, et minule kaasa tuntaks.

7. Vabal lugemisel võtan üldjuhisteks:

A. Jutu- ja nältekirjandus.

1. Loen läbi teose rahulikult, ruttamata, peatudes huvitavatel kohtadel, teen mõttes ülevaate kogu sisust ja määrän kirjaniku aine.

2. Kujutlen tegelasi elavatena ja lahendan, mispärast ja misjaoks nad nii mõtlevad ja teotsevad.

3. Vaatlen tegevuse kohta ja aega.
4. Kogun andmeid kirjanikust ja katsun leida teda teoses.
5. Selgitan, mis ja mispärast mulle eriti meeldis — aines, tegelastes, sõnastuses.

B. Luuletised.

1. Loen tasa läbi luuletise ja lahendan arusaadamatut.
2. Kujutlen selgesti luuletise pilte ja katsun tunda ning mõelda ühes luuletajaga.
3. Otsin sisu (pildid, tunded, mõtted) ja luulekeele ilu ja võrdlen tuttavate luuletistega.
4. Loen ette luuletise kõvasti endale või teistele.

1. Villem Ridala' „NOORUSMAA“.

1 tund.

Seletuseks: *Palu* — nõmmine kuusemets; *pank* — järsk kaljune merekallas; *tüün* — vaikne; *valu* — valgus, *koivalu* — ehavalgus.

Kujundid on väljendised, mis pildistavad ja elustavad mõisteid. Neid luuakse: 1) sõnade ja nende ühendite sisulise valikuga — kõnekujundid (*kuldne vili, lille silm*); 2) sõnade ja nende ühendite lausestamisega — lausekujundid (*Kas ema südant tunned sa?*) ja 3) sõnade häälikulise valiku ning järjestusega — kõlakujuundid (*Liiri, lõõri, lõoke*).

Noorusmaa — kõnekujund asjavadetis ehk metonüümia (asja nimetus asendatakse teisega suhte põhjal) = koht, kus möödus noorus; vrd. *õnnemaa, rõõmu aeg, küps põld* (vili põllul), *jõin karika* (joogi karikast) jts.

Kuldne rand, kuldne aeg — kõnekujund ülekannne ehk metafoor (ühe asja tähendus kantakse teisele üle sarnasuse põhjal) = kallis, kaunis (nagu kuld) rand, aeg; vrd. *metsa süda, taeva telk, valgus teretab* jts.

1. Vaatlen mõttes üksikasjaliselt luuletaja lapsepõlvkodu maastikku.

2. Kujutlen luuletajat sel noorusmaal.

3. Mis on sealt jäänud talle kustumata meelde?

4. Mis nimelt teeb ilusaks ning kalliks luuletajale noorusmaa? (Kirjalikult.)

5. Minu noorusmaa ja selle hinnang? (Kirj.)

6. Kirjutan luuletisest asjavadetisi ja ülekandeid, täiendades oma näidetega.

7. Õpin luuletise ettekandeks ja, kui jätkub aega, pähe.

*8. Kodukirjand või kõneettekanne *Minu | isa | ema | noorusmaa*.

2. Friedrich Faehlmann'i „KOIT JA EHA“.

1 tund.

Seletuseks: *Ilmarinen* — jumalik sepp, kes valmistas taevavõlvi.

Müüt — muinasjutt muinasusundilisist olendeist, jumalaist.

Jaanipäev — ristiusu pühana ristija Johannese sünnipäev. Jaanipäeva eel suvine pööripäev, mida põhjamaa rahvad muiste pühitsesid päikese võidupühana. (Vt. tööjuh. nr. 17 jõulude kohta.)

Vali talv, pehme õhtu, hämar tee, kaunid rajad — kõnekujund tundelisand ehk epiteet.

1. Tuletan meelde, mis olen õppinud-lugenud jaanipäevast.

2. Kuidas luuletaja näeb öö ja päeva vaheldust?

3. Kuidas täitsid teenrid oma ülesannet?

4. Mis tekkis nende vahel?

5. Mis otsustas Vanaisa?

6. Mis aga soovisid Koit ja Eha?

7. Mis luuletaja selle pildiga kujutab looduse elust?

8. Mis ta sellega tahab ütelda inimeste elu kohta?

9. Kas võin nimetada käesolevat muinasjuttu müüdiks? Tuletan meelde varemloetud müüte?

10. Kirjutan välja tundelisandeid, täiendades oma näidetega. Soovikorral ka asjavahetisi ja ülekandeid.

11. Õpin müüdi ettekandeks.

3. Friedebert Tuglas'e „ASUJA“.

2 tundi.

Seletuseks: *Agu* — koit; *karuäke* — lõhestatud okslikest kuusepakkudest äke ale ja kütise harimisel; *koot* — vart, pint; *koovitaja* — roostehall soolind; *küünitama* — ulatama, ulatada püüdma; *nepp* — soolind; *palukas* — pohl; *paarid* — sarikad; *raendik* — raismik; *reburaig* — kuuse-, karukold, metshumur — roomav eostaim; *sari* — 1. tuulamissõel, 2. kobar, kogu; *susi* — hunt; *sõõrdu põletama* —

kütist tegema, maharaiutud metsa põllumaaks põletama;
taru — mesipuu.

Novell ehk uudisjutt — lühike jutustav teos mingist välissündmusest.

1. Loen novelli ja kirjutan selle kava, leides igale järgule pealkirja.

2. Kujutlen üksikasjaliselt põlismetsa.

3. Vaatlen Jaaku: välimus, elukutse, mõtted-unistused ja sammud nende teostamiseks?

4. Kuidas Jaak vallutab loodust ning loob põldu?

5. Vaatlen Jaagu unistusi ning mõtteid esimese põlulapi ja maja valmimisest pulmadeni.

6. Vaatlen Jaagu pulmi, Jaagu ja mõrsja meeleolu.

7. Kujutlen Jaagu tulevikku.

8. Mis jõud Jaagus viivad ta sihile? (Kirj.)

9. Hindan Jaaku ja tema tööd. Mille põhjal peame üldse inimest hindama? (Kirj.)

10. Leian Jaagu osalisi meie praegusest külast ja võrdlen nende koduloomise tingimusi Jaagu omadega.

*11. Kirjutan välja asjavahetisi, ülekandeid ja tundelisandeid.

12. Valmistan ühe järgu ettekandeks.

*13. Valmistan kirjandi või kõneettekande *Minu asunikujutt*.

4. Karl Eduard Söödi „KULD“.

$\frac{1}{2}$ tundi.

1. Mis kullast kõnelevad muinaslood?

2. Milline on kulla väärtus iseendast ja millest tuleb tema pettehindamine? (Kirj.)

3. Mis kallimaid varu muld annab meile ja kuidas neid saavutame? (Kirj.)

4. Mida peame pidama seepärast suurimaks väärtuseks? (Kirj.)

5. Kirjutan välja luuletaja kujundi Juhani elutöö kohta ja selgitan selle aluse.

6. Kas meiegi oleme „kullakaevurid“?

7. Õpin luuletise ettekandeks ja, kui jätkub aega, pähe.

5. Juhan Liiv'i „**RUKKIVIHU REHE ALL**“.

1/2 tundi.

Seletuseks: *Ahtma* — täis tuupima, vahele suruma, vilja parsile panema; *ahe* — ahtmine, parsile pandud vili.

Puhtal pörandal, puhta rehe all jts. — lausekujund kordus.

1. Kujutlen rehalat pärast lõikust.

2. Mis tunneb luuletaja vihkude juures ja mõtleb külvurist?

3. Mida tunnistab külvuri soov?

4. Kus võiks ta praegu olla?

5. Kes on elus „külvurid“? Ja luuletaja?

6. Kirjutan välja ülekandeid, tundelisandeid ja kordusi.

7. Õpin luuletise ettekandeks ja, kui jõuan, pähe.

6. Eduard Vilde'

„**MINU ESIMESED TRIIBULISED**“.

3 tundi.

Seletuseks: *Katekism(us)* — kristliku usuõpetuse õpiraamat; *kirn* — kõrge kitsas puunõu; *Kondivalu* — Rakvere lõunaveer; „*kratsfuss*“ — kummardus kandade kokkulöömisega; *murjan* — neeger; *opman* — ülemkubjas mõisas; *samaariamees* — õnnetute avitaja (Piibli looke Samaaria linna mehest, kes abistas teel rõõvitut); *seiklus* — juhtumus; *sihver* — lambur, lambakarjus; *vanuma* — üksteise külge jääma, kokku tõmbuma, vildistuma.

Minu esimesed triibulised — nali ehk huumor. Aknad lükkati lahti, et mu kisa mõisamajja kuulduks — irvitis, salve ehk sarkasm.

1. Loen novelli ja kirjutan selle kava.
2. Millised inimeste vaheseinad olid meie kodumaal enne iseseisvust? on praegugi?
3. Mispärast valitakse Eedi noorparuni mängu-seltsiliseks?
4. „Seltsilise“ ülesanded?
5. Kuidas isa ja ema valmistavad Eedit ette seks ülesandeks?
6. Kuidas poisid tutvuvad?
7. Kuidas nad käituvad esimesel kahel päeval?
8. Mispärast tekib tiigil kokkupõrge?
9. Kuidas käituvad vastased pärast võitlust?
10. Kuidas hinnata kumbagi? (Kirj.)
11. Mispärast kujuneb kummagi saatus selliseks? (Kirj.)
12. Kuidas võib selline lugu praegugi juhtuda? (Kirj.)
13. Kuidas meie oleksime kumbagi kohelnud?
14. Kuidas autor ise näib suhtuvat oma tegelastesse?
- *15. Kes see Aidamehe Eedi siis oli? Loen Eduard Vilde' elulugu (6. õppeaasta lugemikust või mujalt).
16. Kirjutan välja tabavaid huumoreid ja sarkasme.
17. Valmistan kahekõne ehk dialoogi Eedi ja parunipoeg tutvumas. (Peast või kirj.)
- *18. Valmistan kirjandi või kõneettekande Popsi- ja perepoeg | -tütar |.

7. Jaan Kärneri „MÄNGUMAJA“.

1 tund.

Seletuseks: *Askeldama* — talitama, sekeldama; *fantaasia* — mõttekujutus, kujutusvõim, -talv — kujuteldud talu; *hõll* — lill; *ind* — vaimustus, agarus; *kaikuma* —

kajama; *kelkima* — hooplema; *lohutama* — trööstima;
sööstma — tormama, hüppama.

1. Kujutlen poisi kodu.
2. Poisi ehitustöö?
3. Kuidas poiss suhtub oma loomingusse?
4. Kuidas vaatavad vanad poisi loomingle?
5. Mispärast purustavad võõrad poisid tema talu?
6. Kuidas mõjub see poisisse?
7. Kelleks võiks see poiss kasvada?
8. Mis arvab luuletaja tema saatusest?
9. Õpin luuletise ettekandeks.
- *10. Kirjutan välja huvitavamaid kujundeid, varustades nimetustega ja täiendades soovikorral oma näidetega.
11. Valmistan kõneettekande *Minu aed* | *maja* | *vanker* |.
- *12. Joonistan *Mängutalu*.

8. Anton H. Tammsaare' „TÄHTIS PÄEV“.

2 tundi.

Seletuseks: *Korp* — sai, täidetud muna ja kohupiimaga; *kohtlane* — otsekohene, lihtmeelne; *lausk* — vähe kallak, mitte-järsk; *mõlkima* — lohklikuks tegema, kortsutama; *tänkjas* — tüklikuks kuivanud; *ungas* — auk katuseharja otsa all; *viks* — kärmas, virk.

1. Loen novelli ja kirjutan selle kava.
2. Kujutlen talu ja selle ümbrust.
3. Kuidas Juhku algab nelipühihommikut?
4. Vaatlen mõltes tema meeleolu vaba päeva saades.
5. Mis Juhku mõtleb ja tunneb kirikus? Mispärast?
6. Mis Juhku mõtleb ja tunneb kodus? Mispärast?
7. Miks jääb Juhku tähtis päev rõõmutuks? (Kirj.)
8. Kuidas 'tähtis' päev oleks võinud saada rõõmsaks? (Kirj.)
9. Leian sarnaneva juhu oma elust ja otsustan, mispärast 'tähtis' tund ebaõnnestus. (Kirj.)

*10. Kuidas peaksin toimima oma „tähtsatel” päevaldel? (Kirj.)

11. Valin katke ($\frac{1}{2}$ lk.) ja valmistan ettekandeks.

*12. Valmistan kirjandi või kõneettekande *Rõõmus päev*.

9. August Alle' „EESTI PASTORAAL“.

1 tund.

Seletuseks: *Pastoraal* — karjase luule.

1. Vaatlen ja hindan karjase sügispäeva, -õhtut ja -hommikut.

2. Kuidas kohtlevad teda peremees ja perenaine? Mispärast?

3. Missugune on karjase meeleolu ja otsus oma elu kohta?

4. Karjaseelu valguse- ja varjuküljed üldse. (Kirj.)

5. Kirjutan välja luuletaja sarkasmid karjaseelu kohta.

6. Õpin luuletise ettekandeks.

*7. Kirjand või kõneettekanne *Kaks karjapäeva*.

10. Jaan Lõo' „HINGEDE PÄEV“.

1 tund.

Seletuseks: *Koolja* — surnu; *Kungla* — rikas muinasjutumaa; *läitma* — süütama; *Murom* — linn Venes, siin — soomesugu rahvaste muinaskodu Volga lisajõe Oka kaldail; *Volga* — jõgi Venes, suubub Kaspia merre, Volga kaldail asetses soomesugu rahvaste ürgkodu; *hingedepäev* — ristiusu surnute mälestuspäev 2. novembril, muinasus aeg, mil hinged võisid külastada oma maist kodu ja omakseid.

Ballaad — salapärase värvinguga jutustav luuletis.

1. Tuletan meelde, mis tean muinasjuttudest ja ajaloost meie surnuteusust ja hingedeajast.

2. Mis pereisa teeb hingedeööl? Mispärast?

3. Tuletades meelde ajaloost soomesugu rahvaste ja eestlaste kauget minevikku, seletan lähemalt igast külalisest: a) küttidest ning kaluritest Volga rajul, b) Muromi küttisetegijaist, d) Kungla kullaotsijaist, e) eesti kodu rajajaist, g) vabadusvõitlejaist, h) orjuses raage-
nuist. (Kasutan siinjuures Euroopa kaarti.)

4. Mis pereisa palub vaimudelt?

5. Milline palve on tähtsaim ja mispärast?

6. Kuidas kodumaa austab siis neid?

7. Mis on meie kohus: a) esivanemate, b) oma kodumaa vastu?

*8. Võrdlen pereisa ja luuletajat.

*9. Kirjutan välja meeldivamaid võrdlusi, ülekandeid, asjavahetisi.

10. Õpin ballaadi ette kandma.

*11. Valmistan kirjandi või kõneettekande *Unenägu hingedeööl*.

11. Jüri Parijõe „HINGI PÄÄSTMAS“.

2 tundi.

Seletuseks: *Ahter* — laeva tagumine osa; *boi* — veepinnal ujuv märk laevateede, madalikkude jne. märkimiseks; *kari* — rahu, veealune kalju või kaljude rühm, mis ulatub veepinnale või selle lähedusse; *keul* e. *käil* — laevanina; *kiiker* — pikksilm; *kliiver* e. *klüüver* — kolmnurkne esipuri; *koos* — siht; *kurss* — koos; *künnis* — lävi; *loots* — usaldus-merimees, kes juhib laevu sadamasse ja välja kui ka ohtlikel kitsasteil; *luup* — suur paat; *majak* — tuletorn; *neem* — maanina; *parras* — külg, äär; *piilpakk* — võll, mille abil ankrut välja tõmmatakse; *poom* — põikpuu, tõkepuu; *port* — parras; *punss* — põletatud viinast suhkru ja kuuma veega valmistatud jook; *raju* — kange tuul, torm; *reid* — sadamaeelne ankruplats, välisadam; *suund* — siht; *toll* e. *tull* — pulgad, hargid paadi pardas, mille vahel aerud liiguvad; *valgma* — maaetuleku-sild; *viipama* — käega märku andma; *vrahh* — laevavare.

1. Loen novelli ja kirjutan selle kava.

2. Kujutlen Kulbu randa pärtlipäeval: a) sadam, b) majak, d) reid, e) Pühakari.

3. Mis Joonas teeb ja tunneb tormiga? Millest see võiks tulla?

4. Mispärast kerkib ta vaimusilma tormiga ikka laevahuku pilt?

5. Kuidas laevad kutsuvad appi?

6. Vaatlen Joonase mõtteid ja tundeid kaasaminekul. Mispärast neis ikka tuleb ette kapten?

7. Päästepaat ja päästjad?

8. Päästesõit?

9. Kuidas teostub päästmistöö? Mis teeb ja tunneb Joonas?

10. Seletan ja põhjendan kapteni teoviisi. (Kirj.)

11. Kuidas koheldakse päästetuid rannal?

12. Mis teeb Joonase nii õnnelikuks? Kes saab temast kord kindlasti? (Kirj.)

13. Kes peaksid toimima kapteni taoliselt mtis elukutseis? Mispärast? (Kirj.)

14. Meie kõigi ülesanne, kui ligimene on hädas? (Kirj.)

15. Valmistan katke (1/2 lk.) ettekandeks.

*16. Kirjand või kõneettekanne *Õige rongijuht* | *inse-
ner* | *arst* | *ohvitser* | .

12. Marie Under'i „KOTERMAN“.

1 tund.

Seletuseks: *Kassikangas* — lastemäng otsest kokkusõlmitud, keerukalt mõlema käe pöidlale ja esimesele sõrmele seatud nõõri varal; *kippar* — tüürimees; *koterman* — laeva kaitsevaim, laevahaldjas; *kummitus* — viirastis, koll; *laudi* — riul, laudtelling; *merivaik* — kallihinnaline ürgaegse okaspuu merevees kivilinenud vaik; *peel* — ritv, latt, mastipuu; *pilder* — sammas; *raaspiik* — suur laevanael; *taklas* — purjede, köiestiku kogunimetus; *tekk* — laevalagi; *tilder* — neppide liiki soolind; *vood e. voos* — saak, lõikus.

1. Milleks ja kuidas laevur ehitas laeva? (Kirj.)
2. Mis aga juhtus ehituse lõpetamisel? Mis võis selle põhjuseks olla?
3. Vaatlen mõttes laeva vettelaskmist, laeva vees.
4. Mida ootavad ja unistavad laevurid?
5. Millised õnnetusmärgid ilmnevad?
6. Kuidas laev hukkus?
7. Mispärast koterma hukutas laeva? Kuidas oleks saanud haldja viha vältida? (Kirj.)
- *8. Milline muinasusundi vaade ilmneb ses ballaadis? (Kirj.)
- *9. Kirjutan välja ilusamaid ülekandeid ja võrdlusi, täiendades oma näidetega. Näit.: 1) *laastude vaht* — *õite vaht*, 2) *nobe kui tilder* — *nobe kui hirv, tuul*.
10. Õpin ballaadi ettekandeks.

13: Anton H. Tammsaare' „VENNAD“.

XXXI peatükk romaanist „Tõde ja õigus“ I.

3 tundi.

Seletuseks: A. H. Tammsaare' külaromaan „Tõde ja õigus“ I kujutab kahe Vargamäe talu — Mäe ja Oru — elu läinud sajandi viimasel veerandil. Andres ja Indrek on Mäe peremehe Andrese pojad, Andres esimesest, Indrek teisest abielust.

1. Loen ja kirjutan kava.
2. Kujutlen talu asupaika.
3. Poiste välimus? olek?
4. Miks poisid tahavad „külma tuult“ südame alla?
5. Mida näitab „tuule“ lugu vendadest?
6. Kuidas poisid käitlevad ussidega?
7. Kuidas see mõjub kummassegi?
8. Mida tõendab usside lugu vendade tõe- ja õigustundest?
9. Vaatlen vareste ja kullide võitlust.

10. Mis siin jälle näen vendadest?
11. Vaatlen õnnetust kartulivaol. Millest see tuli?
12. Kuidas see mõjub Indrekusse? Andresesse?
13. Kuidas ema võtab oma valu ja suhtub pärast seda Indrekusse kui ka Andresesse?
14. Kuidas kumbki vend mõistab tõde ja õigust? Selle tagajärjed? (Kirj.)
15. Näide igapäevasest elust kahe suguse tõe ja õiguse mõistmise kohta? (Kirj.)
16. Õpin katke ettekandeks.
- *17. Kirjand või kõneettekanne *Kaks venda / õde /*.

14. Juhan Liiv'i „ÜKS SUU“.

$\frac{1}{2}$ tundi.

Seletuseks: Lausekujund *Täna kuld, homme muld* või *Hommik hoolega, õhtu õnnega* kannab vastuseade ehk antiteesi nime.

1. Kuidas luuletaja kirjeldab ema nägu?
2. Mispärast ta emast ainult nägu kirjeldab?
3. Kujutlen luuletise põhjal ema elusaatust.
4. Leian luuletisest, mis ema tunneb poja vastu, poeg ema vastu.
5. Kirjutan välja luuletisest vastuseaded ja täiendan mõne oma näitega.
6. Õpin luuletise ettekandeks ja pähe.

15. Juhan Liiv'i „MULDMÄE MATS“.

2 tundi.

Seletuseks: *Lass* — lähker, pudel; *pars* — rehetas taladel asetsev latt, partel kuivatatakse vilja; *taar* — kali.

1. Loen novelli ja kirjutan kava.
2. Kujutlen üksikasjaliselt Muldmäe Matsi kodu ja peret.

3. Missugust aega käsitleb käesolev novell?
4. Vaatlen Matsi: a) välimus, b) suvel ja talvel.
5. Mida näen Kaiest?
6. Matsi unenägu?
7. Vaatlen Matsi unistuste erisusi ja selgitan, kust need tulevad.
8. Kuidas Mats võitleb kiusatusega?
9. Kas ainult unenägu päästis Matsi joomisest?
10. Mis teeb joomine inimestega? (Kirj.)
11. Kuidas hakkavad inimesed jooma? (Kirj.)
12. Kas ainult joomiskiusatus on selline? (Kirj.)
- *13. Millal ja kuidas on kõige kergem võidelda kiusatusega? (Kirj.)
14. Valmistan ettekandekatke *Matsi unenägu*.
- *15. Kirjand või kõneettekanne *Kuidas mees | talu | maja | uppus viinaklaasi*.

16. Ernst Enno' „ÕHTU KODUTALUS“.

1 tund.

Seletuseks: *Heie* — kiud, narmas, lõngataoliseks venitatud vill, lina ketramisel, *jutu heie* — ülekanne; *hanguma* — tarduma, *kustunud silma hangunud pilk* — ülekanded = pimedada vanaema liikumatu pilk; *talul-, majal-, koduhaldjas* — *haldjas* = kaitsevaim.

1. Vaatlen õhtupilti luuletaja kodutalus.
2. Selle rahu saabumine?
3. Aga väljas?
4. Mida tuletab meelde magajate hingamine? Mispärast?
5. Mis viirastub luuletajale äkki keset rahu? Vahest olen isegi sarnast tundnud?
6. Mis öö üksildus ja hääled äratavad luuletajas?
7. Mis „aastasajad“ võiksid kõnelda luuletajale?
8. Kes jälle liigub luuletajal neis mälestus- ja mõttepiltides? mispärast?

9. Mida taluhaldjas võiks soovida taluelanikelt?
10. Meie kõigi kohus oma kodu ja selle rajajate vastu?
11. Kirjutan välja luuletaja kujundid öö, haldja ja minevikumälestuste kohta, varustades nimedega või täiendades oma näidetega. Näiteks: *aastasajad tõus'vad* — asjavahetis (*aastasajad* = mälestused neist) ja ülekanne (*tõus'vad* = tekivad); *jutuheie* — lauluheie, uneheie, mureheie.
12. Õpin luuletise ettekandeks.
- *13. Kirjand või kõneettekanne *Muinasjutt koduhaldjast*.

17. August Alle' „LEGEND“.

1 tund.

Seletuseks: *Legend* — püha isiku elulugu, vagajutt, kiriklik muinaslugu.

Jõulud — ristiusu pühana Jeesuse sünnipäev. Praeguste jõulude eel talvine pööripäev, mida põhjamaa rahvad muiste pühitsesid päikese sünnipäevana.

1. Kuidas on talvine pööripäev päikese sünnipäev?
2. Mis on jõulud meile?
3. Kujutlen lapsukest Jeesust.
4. Mis lapsuke teeb põllul, vainul, metsas, majades?
5. Milleks vajavad need kõik lapsukese õnnistust?
6. Pidades silmas jõulupühade kahekordset tähendust, selgitan, mida luuletaja kujutab lapsukesega.
7. Mida peab lapsuke, noor päikene, juba jõulul tooma kõigisse elavaisse?
8. Õpin luuletise ettekandeks ja pähe.

18. Jüri Parijõe „JÕULUD ARENDE TAGA“.

2 tundi.

Seletuseks: *Banaan* — 10 m kõrguse varretu suurelehelise troopikataime maitsev vili; *raatus* — raekoda,

linnaalitsuse-hoone; *saabuma* — pärale, kätte jõudma; *sardiin* — Vahemere kala; *vilgas* — nobe, kärmas.

1. Loen novelli ja kirjutan kava.
2. Vaatlen Lehe-Sassi tema töös jõululaupäeval.
Mis arvan lehepoisi tööst ning teenistusest?
3. Mis toovad talle jõulumeeleolu?
4. Sassi mõtted ja unistused vaateakende taga?
5. Mis ta elab läbi elumaja akna taga?
6. Kuidas aga lõpeb ta vaimustus?
7. Milline jõuluöö ootab teda?
8. Missuguse meeleoluga Sass astub vastu kõigest ilma jäädes oma üksildasele jõuluöole? (Kirj.)
9. Kas minugi elus ei ole olnud tunde, mis pidid mööduma 'akende taga'? Kuidas tuleks neid võtta? (Kirj.)
10. Kuidas hinnata selliseid noori eluvõitlejaid? (Kirj.)
11. Valmistan ettekandeks *Sass jõulupuul*.
- *12. Kirjand või kõneettekannne *Kurb jõuluõhtu* | sünnipäev |.

19. Villem Ridala' „TALVINE ÕHTU“.

$\frac{1}{2}$ tundi.

1. Vaatlen luuletise talvepilti: selle osad?
2. Väli päikese veeredes? Millise meeleolu see äratav?
3. Mis aga elustab välja tühjust?
4. Mis näeme teel? Kes need võiksid olla? Mis tundmuse see äratav meis looduse ja inimese kohta?
5. Öpin luuletise ettekandeks ja pähe.
- *6. Joonistan *Talvine õhtu*.

20. Eduard Vilde'

„KUPJA-KAARLI ADJUSTAADID“.

2 tundi.

Seletuseks: *Atestaat*, rahvapäraselt *adjustaat* — tunnistis; *aplaager* — korter, peatuskoht, ladu (moonutis

saksa keelest); *huntsakas* — narr, poolsaks, poolharitlane; *monopol* — kauplemise ainuõigus, siin riigi viinapood; *ontlik* — korralik, tubli (moonutatud saksakeelsest *ordentlich*); *tassenpuk* — taskumapp, taskuraamat (moonutis saksakeelsest *Taschenbuch*).

1. Kuidas möödus Kupja-Kaarli elu?
2. Iseloomustan teda mõisateenrina. Kuidas ta suhtub mõisasse?
3. Vaatlen tema tühje kohaotsimiskäike.
4. Mispärast ei anna mõisnikud oma ustavale orjale enam tööd, vaid ainult head atestaadid? (Kirj.)
5. Mispärast ei saanud Kupja-Kaarel ise kindlustada oma vanaduspäevi? (Kirj.)
6. Kannan selle loo praegusesse ellu. (Kirj.)
7. Kuidas tööline saaks kindlustada oma vanaduspäevi? (Kirj.)
- *8. Vaatlen Kupja-Kaarli erilist kõnestiili, põhjendades seda.
- *9. Kuidas autor suhtub oma tegelastesse? Kirjutan välja huumori ja sarkasmi näiteid.
10. Valmistan ettekandeks *Kupja-Kaarli surm*.
11. Kirjand või kõneettekanne *Kuidas vana sepp | taluslane | madrus | sattus vaestemajja*.

21. Juhan Liiv'i „RÄNDAJA“.

1 tund.

Seletuseks: Luuletise peaomadus on rütm, mis tekib ühetaoliste osade kordumisest. Rütmi ühikud: salm, värss ehk rida ja jalg. Näit. Söödi luuletises „Kuld“ on neli salmi, igas salmis neli värssi, iga värss koosneb neljast jalast — sõnast või sõnaosast, mil rõhk esimesel silbil:

Ime | line | muinas | lugu
— √ — √ — √ — √

Kahesilbiline jalg rõhuga esimesel silbil kannab trohheuse ehk langeva kaksiku nime.

Luuletise peaehteks on kõlakujund riim — värsi lõpp-
sõna häälikute kooskõla:

*Käib lapsuke Jeesus maailmas,
tal kevade naeratab silmas.*

Eleegia — kaebelaul, kurvasisuline luuletis.

1. Missugustest piltidest koosneb luuletis?
2. Kujutlen rändajat lumesajus. Kes ta on?
3. Vaatlen rändajat ukse taga.
4. Milline on maja, kuhu ta astub?
5. Kuidas võetakse ta aga vastu? Mis ta tunneb?
6. Mis kuuleme veel rändajast? Kuidas ta vaatab elu peale?
7. Mida näen perenaise küsimustest?
8. Missuguseks muutub kanapoegade ilmudes kõigi meeoleolu? Kuidas võisid kanapojukesed seda teha?
9. Kus on inimene rahul ning õnnelik? Kas on selleks vaja rikkust?
10. Kirjutan eleegiast 2 salmi vihku ja jaotan iga värsi püstkriipsudega jalgadeks. Aega jätkudes teen sedasama Enno' eleegiaga „Õhtu kodutalus“.
- *11. Kirjutan välja vastuseadeid.
12. Õpin eleegia ettekandeks.
- *13. Kirjand või kõneettekannet *Tuisanud teel*.

22. Mait Metsanurga „VIIMNE PÄEV“.

4—5 tundi.

Seletuseks: *Agul* — linnaveer; *bulldog* — koeratõug; *comptoir* (loe: komptuar) — kontor (prantsuskeelne); *leegion* — määratu hulk, väeosa (Vanas Roomas, ka Prantsusmaal); *mannetu* — vilets, väeti, jõuetu; *õltsik* — hõlst, linane riie vihmakaitseks, vihmavaip.

1. Loen novelli ja kirjutan kava.
2. Mis kuulen Krõõda tööst, minevikust, perekonnast, tervisest?

3. Missugune on Krõõda kodu ja elujärg?
4. Kuidas Krõõt mõtleb ja otsustab oma elust?
5. Mis Krõõt kaalub küllastatud vaateakende taga?
Milleks moondub ta mõtteis aknaklaas? Kuivõrd on tal õigus?
6. Krõõda järgnevad sammud? Missugused elu kaks äärmist palet paistavad talle igalpool?
7. Vaatlen heategeva proua külastamist ja hindan seda heategevust. Kas näen siingi „klaasi“?
8. Mis otsus hakkab valmima nüüd Krõõdas laste päästmiseks? Mispärast?
9. Mis katseid ja mispärast teeb ta veel, kui on juba teisiti otsustanud?
10. Kuidas vaadata kõigi nende teoviisile, kelle poole Krõõt pöördus?
11. Vaatlen Krõõda viimset sammu. Kuidas ta astub sellele vastu?
12. Kuidas hinnata Krõõda meeleheitlikku tegu? Kas tal muud teed ei oleks jäänud? (Kirj.)
13. Milliseks võiks kujuneda laste saatus? (Kirj.)
14. Kas Krõõda lugu on ainuke selline? Millest need tulevad? (Kirj.)
15. Kelle ülesandeks on ühiselu korraldada, et määratute varanduste kõrval ei varitseks viletsus ja nälg? (Kirj.)
16. Missugune on autori meeleolu ja sõnastuslaad ehk stiil? Sarkasmi näiteid? (Kirj.)
- *17. Võrdlen käesolevat novelli sisu ja stiili poolest E. Vilde' novelliga „Kupja-Kaarli adjustaadid“.
18. Valmistan ettekandekatke: *Krõõda hommik* | *Krõõt vaateakende taga* | *Heategev proua* |.
- *19. Kirjand või kõneettekanne *Õnnetu lesk* | *Töötü surm* | *Kasvatusmajas* |.

23. Jaan Kärner'i „HAIGE HURT“.

1 tund.

Seletuseks: *Humal* — vääntaim, mille õisi panakse õllesse; *hurt* — jahikoer; *taluma* — kandma, vastu pidama, välja kannatama; *tend* — osastav sõnast *tema*.

1. Vaatlen surevat hurta.
2. Hurda mälestused oma noorusest, peremehest-sõbrast?
3. Milline ta ise oli? Seletan ja põhjendan kujundit *noore vere õitsev humal*.
4. Ja nüüd? Mis on talle eriti valus?
5. Mis ta ootab veel? Ja päikesetäpp?
6. Kuidas peremees oleks võinud hurda päevi kergendada? Kuidas oleks hurda saatus veel võinud kujuneda?
7. Milline kohtlemine oleks inimlikum? Aga kui see pole võimalik?
8. Võrdleme siiski mets- ja koduloomade saatust.
9. Kuidas peame kohtlema loomi-sõpru nende eluajal?
10. Kannan hurda loo inimeste ellu.
- *11. Kirjutan välja meeldivamaid kujundeid, täiendades oma näidetega ja varustades nimedega. Näit.: *talus aegu* — *talus teekonna*, *tormi* (asjavahetis); *vere humal* — *rõõmu humal*, *kevade humal* (ülekanne).
12. Kirjutan ühe salmi välja ja jaotan iga värsi püst-kriipsudega jalgadeks. Kirjutan välja riime.
13. Öpin luuletise ettekandeks.
- *14. Kirjand või kõneettekanne *Vana hobune | lehm |*.

24. Gustav Suits'u „NOORED SEPAD“.

1 tund.

Seletuseks: Ood — vaimustatud ülistuslaul.
Kõlakujundid *vasarad vuhisegu*, *liiri-lõõri lõoke* jts. kannavad helijäljendise nime (mispärast?).

Luuletise teatud osa või värsi kordumine igas salmis kannab kordusriimi ehk refrääni (lausekujund) nime.

1. Kujutlen üksikasjaliselt oodi pilte.
2. Milline on seppade meeololu? Mispärast?
3. Kuidas õhutab sepp teisi?
4. Mis tähenduse annab sepp 2. salmis ääsitulele?

Mispärast?

5. Mispärast teeb töö neid nii õnnelikuks?
6. Mis peaks olema minugi kohus?
7. Määrän oodi rütmi. Kirjutan välja meeldivamaid kujundeid oma kõrvnäidetega ja nimedega.
8. Õpin luuletise ettekandeks ja pähe.

25. Villem Ridala' „MERIKUNINGAD“.

1 tund.

Seletuseks: *Enne* — ettetähendus; *huilgama* — huikama, kõvasti hüüdma; *hurm* — veri, verine haav; *kali* — latt, hoob; *kohe* — poole, vastu; *lahus* — lõhe, pragu, murre; *merikuningad* ehk *vikingid* — muistsed skandinaavia ja eesti-soome merisõitjad-maadevallutajad; *nuri* — tõrges, vastumeelne; *pahus* — paha vaim, kuri; *parterell* — viskemasin; *peied* — suripidu, matmispidu; *piit* — istepink lootsikus; *poom* — palk, pakk (vt. tööjuh. nr. 11); *roist* — rämps, puru, roisk; *tali* — veoköis (plok-kidega); *tõrv* — sarv (karja-, sõja-); *uisk* — väike puri-laev; *uri* — ohver; *varus* — kaitseabinõu; *ürgama* — hoogsasti algama, tormama.

1. Mis kohta ja aega kuulub Manivalde sõjaretk?
2. Retke põhjused?
3. Vaatlen lähemalt Manivalde retke: sõjakutset, ettevalmistusi, ohverdamist, sõitu, saabumist, rünnakut (pealetungi) ja võitlust, võitu, kojusõitu.
4. Millise meeoluga minnakse sõtta? tullakse sealt?

5. Kuidas koheldakse võidetuid? Kuidas meie hinda-dame sellist käitlemist?

6. Missugused meie esivanemate vaated selguvad viimasest salmist: a) sõja ning sõjasurma, b) rahu kohta? (Kirj.)

7. Millistena need tunduvad meile selle aja kohta? (Kirj.)

8. Määrän luuletise liigi ja rütmi. (Kirj.) Kirjutan välja riime.

9. Öpin luuletise ettekandeks.

*10. Joonistan *Vikingilaev* või *Rünnak linnale*.

26. Aino Kalda „BERNHARD RIIVES“.

2 tundi.

Seletuseks: *Instinkt* — loomusund ehk vaist, loomade ja inimeste sünnipärane kalduvus või tung otstarbekaks käitumiseks, näit. lindudel pesaehitamine, rändamine, inimestel naer, järeleaimamine, uudishimu, enese maksmapanek, toidumuretsemine jt.; *jultunud* — häbematu-julge, trotslik-julge; *vimm* — 1. kestev, kange viha, 2. idu, kalduvus (haiguse, pahe), 3. küürus olek.

Käesolev novell kujutab 1905. a. rahutusi meie kodumaal, mis oli sellal Vene riigi osa. Autor on võtnud aluseks Vigalas tapetud Bernhard Laipman'i loo.

1. Loen ajaloo õpperaamatust 1905. a. sündmuste kohta meie kodumaal.

2. Loen novelli ja kirjutan kava.

3. Mis olid talupojad teinud rannakihelkonnas?

4. Vaatlen Bernhard Riivist: elukutset, välimust, käitumist kaaslaste, mõisniku, kohtumõistjate ees.

5. Mis kohus see on? Võrdlen hariliku kohtuga.

6. Kuidas suhtuvad Bernhard Riivesesse karistus-salga ohvitserid, mõisnik, talupojad? Mispärast?

7. Kuidas mõjub otsus Bernhard Riivesesse?

8. Mispärast ta ei lase ennast peksta? (Kirj.)

9. Miks ei ole mõju pealiku katseil?
10. Kuidas hinnata Bernhard Riives'e teoviisi? (Kirj.)
11. Mis on olnud selliste meeste ülesanne meie rahva elus? (Kirj.)
- *12. Missugused kasvasid Bernhard Riives'e lapsed?
13. Öpin ettekandeks *Bernhard Riives nõuab surma.*

27. Henrik Visnapuu' „KODUMAA-LAUL“.

1 tund.

Seletuseks: Värss

Kas e | ma sü | dant tun | ned sa
 √ √ √ √ √ √

koosneb neljast kahesilbilisest jalast, mil igaühel rõhk teisel silbil. Kahesilbiline värsijalg rõhuga teisel silbil kannab jambi ehk tõusva kaksiku nime.

Lausekujund *Kuis olid kaunid noorusrajad!* kannab hüüde, *Kas ema südant tunned sa?* ütte nime. Nende ülesanne on harilikku kõnet elustada.

1. Kuidas luuletaja hüüab kodumaale igas salmis?
2. Kuidas ta nimetab kodumaad? Selgitan ja põhjendan iga nimetust.
3. Mis luuletaja soovib igaühe töö kohta?
4. Mis ta soovib kodumaa vabaduse kohta?
5. Mis kodumaa annab meile? (Kirj.)
6. Meie kõigi kohus kodumaa vastu? (Kirj.)
7. Luuletise liik? Kirjutan välja kaks salmi ja jao-
tan iga värssi püstkriipsudega jalgadeks.
- *8. Kirjutan välja kõne- ja lausekujundeid.
9. Öpin luuletise ettekandeks ja pähe.

28. Juhani Aho' „MAA VAIM“.

3 tundi.

Seletuseks: *Instruktor* — nõuandja, õpetaja; *kae* — nägemist tumestav või pimestav kile ehk kord silma peal; *kiim* — raiumisinuga; *siirduma* — ühest kohast teise üle minema; *sulbimasin* — hekslimasin, masin-nuga, millega lõigatakse peeneks kõrstoitu; *säästma* — kokku hoidma.

Juhani Aho on soome kirjanik.

1. Loen novelli ja kirjutan kava.
2. Kujutlen talu ja ümbrust.
3. Vaatlen taati: elukäiku, tööd ja kavatsusi. Mil-lele oli ta elanud?
4. Kui pime oli taat?
5. Vaatlen taadi seesmist võitlust ja otsust. Mispä-rast ta aga tahab proovida vennapoega?
6. Mis paneb taadi ohverduma? (Kirj.)
7. Vaatlen vennapoega: a) kuidas ta mõtleb lellest?
b) kuidas aga räägib? d) mispärest?
8. Miks ta laseb siiski talu käest? Hindan tema teoviisi.
9. Mis tunneb taat pärast? Tema sõnad? (Kirj.)
10. Milline on taadi sarnaste inimeste osa oma rahva seas? (Kirj.)
11. Seletan novelli pealkirja *Maa vaim*.
- *12. Leian selliseid „maa vaime“ meie kodumaalt.
- *13. Võrdlen novelli ühe varemõpitud Tuglas'e novel-
liga.
14. Öpin ettekandeks katke *Taat ja vennapoeg*.
15. Kirjand või kõneettekanne *Maa jõud | Isa ja poeg* |.

29. August Alle' „KRATI LOOMINE“.

1/2 tundi.

1. Tuletan meelde, mis olen lugenud ja kuulnud kratist (tulihännast, pisuhännast): selle loomisest, tööst ja elust, krati ja peremehe saatusest.

2. Kujutlen krati loomise kohta.
3. Missugune oli öö?
4. Mis teeb krati looja? Mis ta tunneb selle juures?
5. Mis aga vabastab kratilooja õudsusest?
6. Miks muinasjutud kui ka käesolev ballaad annavad krati loomisele nii õudse kujutuse?
7. Mis hinnang ahnuse kohta peitub selles?
- *8. Milleks luuletaja kordab iga salmi algrida selle lõpus?
9. Öpin ballaadi ettekandeks.

30. Oskar Luts'u „KAPSAPEA“.

5 tundi.

Seletuseks: Novellis ehk uudisjutus autor esitab oma elamuse möödunud välissündmusena erapooletult jutustades, sellise esitusviisiga sünnib eepiline ehk jutukirjandus; „Kapsapeas“ aga autor esitab oma elamuse meile käesoleva välissündmusena tegevuses ning kahekõnes, sellise esitusviisiga tekib draamaatiline ehk näitekirjandus.

O. Luts'u „Kapsapea“ on naljamäng ehk komöödia, mis kujutab autute, väiklaste inimeste võitlust tühiste, madalate sihtide pärast, äratades vaatlejas-lugejas naeru ja pilget.

1. Loen ja kirjutan kava.
2. Missugune on Pliuhkami kodu, elujärg, pere?
3. Pliuhkami näituselugu: a) kuidas ärkab temas näituselemineku kirg? b) mis ta teeb selle teostamiseks? d) millega kõik lõpeb?
4. Vaatlen Pliuhkami iseloomu, põhjendades iga määratud omadust ta tegude ja sõnadega (tekstinäidetega). Kirjutan üles märksõnadega.
5. Vaatlen tütar Elisabeti teoviisi ja määran tema tegude põhijõu ning iseloomujooni. (Kirj. märksõnadega).
6. Vaatlen perenaise Rooski teoviisi ja määran tema iseloomu. (Kirj.)

7. Vaatlen peigmees Sägi lugu ja määrän samuti tema iseloomu. Mis ajab ta Pliuhkamitelt minema? (Kirj).

8. Saunanaine Krõõt: ta seisund? pere? pererahva kohtlemine? Vaatlen tema iseloomu ja otsustan, mis on teda selliseks kujundanud. (Kirj.)

9. Mis võin otsustada Sägi ja Elisabeti armastuse ja abielukavatsuse kohta?

10. Aga kui poleks olnud seda näituselugu, kas vana Pliuhkami kui ka Sägi ja Elisabetiga oleks midagi niisugust juhtunud?

11. Mis raha- ja ahnusekratt teeb inimestega? Kuidas on meie rahvas neid mõtteid sõnastanud vanasõnades? (Kirj.)

12. Mis kujul ilmub see kratt käesolevas näidendis? Kapsapea väärtus iseendast? Kuidas kirjanik kohtleb oma tegelasi? laseb neil kõnelda?

13. Mis peitub autori huumori taga? Kirjutan tabavamaid huumori näiteid.

14. Valmistan ettekandeks katke: *Sägi ja Pliuhkam Elisabet ja Sägi | Tüli kapsapea ümber |*.

*15. Kirjand või kõneettekanne: *Jutt ahnusekratist | Kuidas Metsataguse Jaan käis kanadega | põrsaga | kangaga | kartulitega | näitusel?*

31. Marie Under'i „VARAKEVAD“.

1/2 tundi.

1. Kujutlen üksikasjaliselt luuletise pilte.

2. Millega algab kevad? Põhjendan luuletaja kujundeid ojust, vetest, lumest.

3. Mis sünnib puudega, maaga?

4. Kes saadab selle kõik korda? Selgitan ja põhjendan luuletaja kujundeid puudest, maast, päikesest.

5. Mis on kevad veel teinud? Kujundid linnulaulu kohta?

6. Kevadel on looduse uuestisünd — ja inimene?
- *7. Kirjutan välja meeldivamaid kujundeid, varustades nimetustega ja kõrvunäidetega. Määrán rütmí (1. salm).
8. Öpin luuletise ettekandeks.

32. Anton H. Tammsaare' „MÄETAGUSE VANAD“.

3 tundi.

Seletuseks: *Heliting* — roos (haigus); *kalavinskíd* — töösäärsaapad (venesaapad); *mahorka* — liik tubakat; *tedrekuju* — linnukuju saagi ligimeelitamiseks jahimehele; *und* — kahe-kolmehaagiline õng suuremate kalade püüdmiseks; *variatsioon* — teisend; *vomm* — kerisahju kumm.

1. Loen ja kirjutan kava.
2. Vaatlen Mäetaguse sauna ja selle elanikke. Nende elukutse? minevik? lapsed?
3. Kuidas elasid Mäetaguse vanad talvel?
4. Mida näen eidest-taadist veetoomise loos? Milline lause iseloomustab parimini eite? taati?
5. Mäetaguse vanade suvine elu-olu ja töö?
6. Mida näen eidest-taadist heinaleminekul? töös?
7. Mida uut näen-kuulen taadi huvidest? õnnest? Taat ja loodus?
8. Kuidas sobib õngitsemine taadi iseloomuga?
9. Kuidas vaatab Mats surma peale? Mispärast ta muretseb?
10. Mida mõtleb ning tunneb eit Matsi surivoodil?
11. Millised sõnad väljendavad parimini taadi armastust? eide oma?
12. Mis teeb nende elu õnnelikuks? (Kirj.)
13. Kirjutan kõrvuti eide-taadi iseloomujooni ja iseloomustavaimad laused kummagi kõnest 4. ja 11. ülesandest.

14. Lugemisettkanne *Taat ahjul | Taadi surm |*.
15. Vabajutt (suul. või kirj.) *Joosu saunavanad.*

33. Juhan Liiv'i „PEIPSI PEAL“.

2 tundi.

Seletuseks: Lausekujund *Seal — mis see on — kaugel kohab midagi!* kannab väljajätte nime.

1. Loen ja kirjutan kava.
2. Võrdlen Peipsit talvel ja jäälagunemisel.
3. Jaagu-Reinu reisutee ja ülesanne?
4. Võrdlen Jaaku-Reinu ülereisu otsustamisel.
5. Kuidas läks meeste teekond lõunani, pärast lõunat?
6. Kuidas mehed toimisid hädas? Mis see näitab neist?
7. Võrdlen Jaaku-Reinu hädas.
8. Mis õpin meestest tundma nende töotuste kaudu?
9. Vaatlen ja võrdlen Jaaku-Reinu pääsmisel.
10. Iseloomustan kumbagi lühidalt arutatu põhjal. (Kirj. kõrvuti.)
11. Kuivõrd võib üldistada käesolevat lugu igapäevase elu kohta? Näide? (Kirj.)
12. Mispärast autor kasutab kaht tegelast? Iseloomustan stiili. (Kirj.)
- *13. Kirjutan välja liikide kaupa meeldivamaid kujundeid, soovikorral täiendades oma kõrvunäidetega.
14. Lugemisettkanne *Jaak ja Rein laguneval jääl.*
- *15. Kirjand või kõneettkanne *Kui olin hädas | Jaak ja Rein naeravad oma töotusi kõrtsis |*.

34. August Kitzberg'i

„SAUNA-ANTSU OMA HOBUNE“.

3 tundi.

Seletuseks: *Karask* — odraleb; *kontraht* — leping; *liigenahk* — veerenahk; *nöörraamat* — nööri ja pitsoriga kinnitatud talitusraamat; *palakas* — lina; „*Sakala*“ — tuntud rahvajuhi Jakobson'i toimetatud ajaleht läinud sajandi 80. aastail; *sohk* — 1. sugu, selts, 2. pettus, petis, *sohkivärki* — kaunistatud, silmapaistvaks tehtud; *tapp* — humal; *vabatrahvas* — popsid, töölised-väikemaapidajad; *varbe* — söim; *veerse* — kahepoolne seljakott.

1. Loen ja kirjutan kava.
2. Kujutlen Sauna-Antsu kodu ja selle loomist.
3. Missugune on Sauna-Ants: välimus, elujärg, seisukoht vallas, töö- ja pühapäeval, süda, unistused?
4. Vaatlen Leenat.
5. Kuidas nad on teineteise vastu?
6. Kuidas võetakse vastu külaline? Mis see tunnistab eidest-taadist?
7. Külaline ise: seisund, elukäik, surm?
8. Mispärast Tiku-Toomas pärandab oma raha Antsule.
9. Antsu hobuseost: mõtted laadal, kodus?
10. Vanapaari kirikussesõit: kirikus, kojusõit, meeleolu?
11. Seletan Antsu haigust.
12. Mida näitavad Antsu viimased kõned temast?
13. Iseloomustan kokkuvõtvalt Antsu-Leenat. (Kirj.)
14. Hindan Antsu elu ja surma. (Kirj.)
15. Vaatlen stiili. Huumori näiteid? (Kirj.)
- *16. Võrdlen novelli ühe õpitud Tammsaare' teosega sisu ja stiili poolest.
17. Lugemisettkanne *Kirikussesõit ja surm.*

35. Jüri Parijõe „VARGUS“.

1 tund.

Seletuseks: *Niis* — kangaspuudel püstlõngad, mis jaotavad lõimed eri kudude ehk mustrite jaoks; *suga* — kangakudumiskamm, kaks kõrvukeppi, mis ühendatud tihe-date piidega.

1. Loen ja kirjutan kava.
2. Vaatlen Jaani kiusatust.
3. Kuidas Jaan varastab toru?
4. Mis Jaan elab läbi kodus?
5. Mis südametunnistus sunnib teda tegema?
6. Aga kiusatuse-asi ise?
7. Vaatlen Jaani juttu vanaemaga ja selle põhjusi?
8. Kuidas Jaan saab lõppeks rahu? (Kirj.)
9. Mispärast jäi talle mure? Kuidas ta oleks vaba-nenud sellestki? (Kirj.)
10. Kas olen ise sellist lugu läbi elanud? Kuidas peaksin toimima iga kiusatuse puhul? Aga kui oma jõudu ei jätku? (Kirj.)
- *11. Võrdlen käesolevat teost ühe Juhan Liiv'i novel-liga.
12. Lugemisettkanne *Jaan vargusekohal | Kõnelus vanaemaga* |.
- *13. Kirjand või kõneettkanne *Kiusatus*.

36. Jakob Mändmets'a „KATKIRAIUTUD KALJAS“.

5 tundi.

Seletuseks: *Elev* — erk, erutatud, kõrgendatud; *hagerik* — osm, hurtsik, varjualune; *hatt* (om. *hatu*) — narmendus, tuust, lõng; *hetk* — silmapilk; *kaljas* — vähem purjelaev; *kare* (om. *karge*) — rohtunud maa, muru; *koolu-tama* — kõveraks painutama; *lahve* — lausa; *laid* — väike saar; *maage* — roostene soovesi; *näsv* — merre ulatuv

liivaseljändik; *pärreldama* — sätendama nagu pärlides; *rädi* — risu, praht, ka kõrkjad; *tojalik* — tuigerdav, millegi najale toetuv; *urmne* — urbne, lahtikistud, verine; *vabu(vabe)aed* — võrgukuivatamise aed; *västrik*, *västar* — ahing, pikk ritv mitmeharalise kisadega raudotsaga kala-püügiks.

1. Loen ja kirjutan kava.
2. Novelli tegevuse koht, selle elanikud?
3. Suvi ja talv rannakülas?
4. Vaatlen Laasi ja Andrese noorpõlve ja tüli. Otsustan mõlema kohta.
5. Millest võis tulla Laasi rikastumine, Andrese vaesumine?
6. Mis mõtleb Andres Laasi kaljase puhul? Mida tunnistavad need mõtted temast?
7. Kuidas Andres purustab kaljase?
8. Kuidas mõjub see tegu Andresesse?
9. Kuidas ta kohtleb oma perekonda? Mispärast?
10. Kuidas hinnatakse (ka Andres ise) rannas sellist kuritegu? mispärast? (Kirj.)
11. Kuidas hakkavad randlased suhtuma Andresesse? mispärast?
12. Mispärast Laas ei alusta asja juurdlemist?
13. Andrese karistus: missugune võiks olla karistus kohtus? Mis oleks raskem talle, kas kohtuotsus või kaastlaste vaikiv hukkamõist? (Kirj.)
14. Miks kasvavad Andrese piinad talve tülles? Kuidas tema kokku variseb?
15. Mis ajas Andrese sellele teole? Mida aga tunnistab omakohus temast? (Kirj.)
16. Kas oleks olnud teist väljapääsuteed? Mispärast Andres ei otsinud seda?
- *17. Vaatlen kuulnud-loetud lugusid kadeduse, viha ja kättemaksu hävitavaist tegudest: kas kõiki süüdlasi tabab Andrese saatus? mispärast ei?

18. Ettekandekatke *Andres lõhub kaljase | Andres läheb surma |*.

19. Kirjand või kõneettekanne *Andrese vaeslapsed | Kalur suvel ja talvel | Viamees põletas maja | mürgitas karja | Kuritegu ja karistus |*.

37. Jakob Tamm'e „KILIN-KÕLIN“.

1 tund.

Seletuseks: Käesolevas luuletises autor esitab oma elamuse enda otsese tundepildina; selline esitus loob lüürilise ehk tundeluule.

1. Mis luuletaja näeb ja kuuleb enda ümber?
2. Mis mulje jätab kogu see heli- ja värviküllus temale?
3. Kuidas kuuldu-nähtu mõjub temasse?
4. Mis sünnibki luuletajaga?
5. Ja mis sünnib tema lauluga?
6. Mis see tunnistab meile inimesest ja loodusest?
7. Määrän luuletise rütmi, jagades ühe salmi jagadeks.
8. Kirjutan välja meeldivamaid kujundeid, varustades nimetustega ja oma kõrvunäidetega.
- *9. Kirjutan õpitud lüüriliste luuletiste pealkirju.
10. Õpin luuletise ettekandeks ja pähe.

38. Anton H. Tammsaare'

„POISS JA LIBLIK“.

1 tund.

Seletuseks: Parabool ehk mõistujutt — teos, milles autor esitab elunähtuse, -tõe võrdluse kaudu, kujund aga kannab mõistukuju ehk allegooria nime.

1. Kujutlen mõttes luuletaja pilti.
2. Vaatlen kevadist aasa.

3. Mis sünnib poisi tulekul?
4. Miks lilled ootasid noppijat?
5. Miks poiss jätab lilled ja hakkab liblikat püüdma?
6. Vaatlen poisi ja liblika võidujooksu.
7. Miks liblikas käskis end püüda?
8. Mis oli võidujooksu tagajärg?
9. Aga kui poiss oleks liblika kätte saanud?
10. Kuidas see pilt esineb igapäevases elus? Toon näite oma elust. (Kirj.)
11. Kuidas peaksin toimima sellistel juhtudel?
12. Kas võin nimetada seda teost parabooliks? Määrان mõistukujud ehk allegooriad.
13. Kirjutan välja meeldivamaid kujundeid, rühmitades liikide kaupa ja täiendades oma näidetega.
- *14. Võrdlen käesolevat parabooli ühe Tammsaare' novelliga.
15. Lugemisetekanne.
- *16. Kirjand või kõneetekanne *Kuidas ajasin tühja taga?*

39. Mait Metsanurga „KAKS ROOSI“.

3 tundi.

Seletuseks: *Hajameelne* — mõtetega laiali, tähelepanematu; *karjäär* — neljasõit, kiire edasijõudmine elus; *pistand* — latt, teivas, hirs, püstaed neist.

1. Loen ja kirjutan kava.
2. Vaatlen linna ja suvitajaid.
3. Kuidas vanem roos hindab inimesi ja unistab?
4. Kuidas aga mõtleb ja soovib noorem roos?
5. Kuidas kujunes vanema roosi saatus?
6. Mis ta mõtleb oma seisundist prügikastis? Selgitan tema mõtteid seisuste-vahedest ja ülemineku-ajajärgust.
7. Kelle mõtteid ta mõtleb? tundeid elab? Mis on ta ideaal? Hindan tema elu.

8. Vaatlen noorema roosi saatust. Mis tegi tema õnnelikuks? Hindan tema elu.

9. Mida autor kujutab rooside looga? Milliseid inimesi mõtleb ta kumbagi roosiga? Hindan nende elu nende eneste ja kaasinimeste suhtes. (Kirj.)

10. Kuidas autor suhtub kumbagi roosi? inimestesse?

11. Määrän teose liigi ja iseloomustan stiili. (Kirj.)

*12. Kirjutan välja teravamaid sarkasme.

13. Ettekandekatke: *Rooside kahekõne | Vanem roos prügikastis |*.

14. Kirjand või kõneettekanne *Kaks poissi | tüdrukut |*.

40. Henrik Visnapuu' „ÜLE KODUMÄE“.

2 tundi.

Seletuseks: *Puskma* — sarvedega tõukama; *uss-aed* — õueaed. *Aian, asten* jt. — tartumurdeline seesütlev.

Värss

Mullast ja | laastudest | maja ta | ehitas
— √ — — √ √ — √ √ — √ √

koosneb 4-st kolmesilbilisest jalast, mil igaühel rõhk esimesel silbil; selline värsijalg kannab daktüli ehk langetava kolmiku nime.

Värss

Käib lapsu | ke Jeesus | maailmas
— √ — √ — √ — √ — √

koosneb 3-st kolmesilbilisest jalast, mil igaühel rõhk teisel silbil; selline värsijalg kannab amfibrahhi ehk tasakaalus kolmiku nime.

Värss

Kena kaa | sik kuis ko | hiseb eel
— √ √ — √ — √ — √ —

koosneb 3-st kolmesilbilisest jalast, mil igaühel rõhk viimasel silbil; selline värsijalg kannab anapesti ehk tõusva kolmiku nime.

1. Kujutlen luuletaja kodu suveööl : õue, aeda, nurmi, oja, maja.

2. Vaatlen luuletaja kujundeid igas pildis ja selgitan nende alust.

3. Mis annab kodule sellise rahu ja õnne ?

4. Kirjutan välja meeldivamad kujundid liikide kaupa ja täiendan oma näidetega.

5. Koduhaldjas muinasusus ? Aga meie ,koduhal-
jas' ?

6. Määrän luuletise rütmi, jagades 2 salmi jalgadeks.

7. Jagan jalgadeks luuletise „L e g e n d“ (tööjuh.
nr. 17) 2 salmi.

8. Õpin luuletise ettekandeks ja pähe.

*9. Joonistan *Talu suveööl*.

SISU.

I. Teosed.

1. Juhani Aho: **Maa vaim**, novell 28.
2. August Alle: **Eesti pastoraal**, satiir 9, **Legend** 17, **Krati loomine**, ballaad 29.
3. Ernst Enno: **Õhtu kodutalus**, eeleogia 16.
4. Friedrich Faehlmann: **Koit ja Eha**, müüt 2.
5. Aino Kallas: **Bernhard Riives**, novell 26.
6. August Kitzberg: **Sauna-Antsu oma hobune**, novell 34.
7. Jaan Kärner: **Mängumaja**, eeleogia 7, **Haige hurt**, eeleogia 23.
8. Juhan Liiv: **Rukkivihud rehe all**, laul 5, **Üks suu**, eeleogia 14, **Muldmäe Mats**, novell 15, **Rändaja**, eeleogia 21, **Peipsi peal**, novell 33.
9. Oskar Luts: **Kapsapea**, komöödia 30.
10. Jaan Lõo: **Hingedepäev**, ballaad 10.
11. Mait Metsanurk: **Viimne päev**, novell 22, **Kaks roosi**, parabool 39.
12. Jakob Mändmets: **Katkiraiutud kaljas**, novell 36.
13. Jüri Parijõgi: **Hingi päästmas**, novell 11, **Jõulud akende taga**, novell 18, **Vargus**, novell 35.
14. Villem Ridala: **Noorusmaa**, eeleogia 1, **Talvine õhtu**, laul 19, **Merikuningad**, ballaad 25.
15. Gustav Suits: **Noored sepad**, ood 24.
16. Karl Sööt: **Kuld**, laul 4.
17. Jakob Tamm: **Kilin-Kölin**, ood 37.
18. Anton Tammsaare: **Tähtis päev**, novell 8, **Vennad**, katkend romaanist *Tõde ja õigus I* 13, **Mäetaguse vanad**, novell 32, **Poiss ja liblik**, parabool 38.

19. Friedebert Tuglas: **Asuja**, novell 3.
20. Marie Under: **Koterman**, ballaad 12, **Varakevad**, laul 31.
21. Henrik Visnapuu: **Kodumaa-laul**, ood 27, **Üle kodumäe**, laul 40.
22. Eduard Vilde: **Minu esimesed triibulised**, novell 6, **Kupja-Kaarli adjustaadid**, novell 20.

II. Teatmeid.

1. **KUJUNDID.** Kõnekujundid: asjavahetis ehk metonüümia 1, irvitis ehk sarkasm 6, mõistukuju ehk allegooria 38, nali ehk huumor 6, tundelisand ehk epiteet 2, võrdlus 12, ülekanne ehk metafoor 1.
 Lausekujundid: hüüe, üte 27, kordus 5, kordusriim ehk refrään 24, vastuseade ehk antitees 14, väljajäte 33.
 Kõlakujundid: helijäljend 24, riim 21.
2. **RÜTM JA VÄRSS.** Silprõhuline värss: troheus ehk langev kaksik 21, jamb ehk tõusev kaksik 27, daktül ehk langev kolmik 40, amfibrah ehk tasakaalus kolmik 40, anapest ehk tõusev kolmik 40.
3. **LIIGID.** Eepiline ehk jutukirjandus 30: ballaad 10, legend 17, müüt 2, novell 3, parabool ehk mõistujutt 38.
 Dramaatiline ehk näitekirjandus 30: komöödia ehk naljamäng 30.
 Lüüriline ehk tundeluule 37: eeleogia 21, ood 24.

Hind 40 senti